

Прізвищ мешканців села Городок, утворених лексико-семантичним способом (шляхом онімізації й трансонімізації), зафіксовано 26,3%. Лексичною базою для них найчастіше ставали автохтонні давньослов'янські відапелятивні імена та прізвиська, апелятивні характеристики особи.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Л. О. Українська ономастика: Антропоніміка : навчальний посібник. Київ, 2014. 239 с.
2. Лісова Л. З історії вивчення антропонімії півдня Волинської області. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2012. Вип. 14. С. 111–120.
3. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / Ю. К. Редько ; за ред. І. Варченко. Київ : Рад. шк., 1968. 253 с.
4. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.
5. Чучка П. П. Прізвища Закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 703 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/03>

Жиленко І. Р.,

*доктор філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та філології
Сумського державного університету*

«ЛЕЧУ ДУМКАМИ НА УКРАЇНУ...» (ШТРИХИ ДО ЛІТЕРАТУРНИХ ПОРТРЕТІВ ЗАБУТИХ ПОСТАТЕЙ ДОБИ ЧЕРВОНОГО РЕНЕСАНСУ КЛИМА ПОЛІЩУКА І ГАЛИНИ ОРЛІВНИ)

Постать Галини Мневської (псевдонім Галини Орлівни) привернула увагу С. Яковенка і Г. Білик перш за все як дружина письменника Клима Поліщука, «одного з найкращих представників української літератури перших двох десятиліть XX ст.» [8; 1], літературний дебют якого відбувся у 1914 р. Як творець малої прози, Поліщук працював у фольклорно-фантастичних жанрах, а також реально описував події

Жовтневого перевороту, учасником якого був. Один із засновників «Музагету», Поліщук займався журналістською й редакторською роботою, брав участь у літературно-мистецькому житті, був тим із «українських культурних діячів, хто намагався європеїзувати мистецьке життя...» [8, с.10].

У 20-ті роки Галина Орлівна теж пірнула у вир культурно-мистецького середовища. Після жовтневих подій грала на сцені київського «Молодого театру», у трупі театру імені І. Франка у Вінниці (саме тоді з'явився її псевдонім «Орлівна», навіяний творчістю Шевченка і народним епосом), виступала з мандрівними артистами у Тернополі, Бродях, Бережанах, Перемишлі та ін. «І як тиха пристань чудовий і неперевершений Львів» [5, с. 14]. У 1921 р. ім'я Галини Орлівни з'явилося на афішах театру «Українська бесіда»: у ролі Регіни виступала у «Примарах» Г. Ібсена (реж. О. Загоров), Ганни – в опері «Катерина» М. Аркаса (реж. Й. Стадник) [6, с. 243].

У Галичині 1921 р. Поліщук і Мневська одружилися. С. Яковенко припускає, що, ймовірно, вони познайомилися у Києві [8, с. 12], а об'єднала їх мистецька праця. У Львові вони організували «Вечір молодого мистецтва», багато виступали на самому дійстві: Клим сказав вступне слово, Галина читала свої поезії в прозі «Дзвін» і «Жінка», які, на думку рецензента «Мистецької хроніки» (1921), краще читати, ніж слухати. Натомість зазначалася «глибока пластика в цих двох поезіях». Цикл пісень Кліма Поліщука, навпаки – «віддекламовані вміло автором, стають далеко краще зрозумілі і живі, як писані мертвими буквами («Сон», «Верби»)» [Цит. за: 1, с. 208].

І. Коровицький у спогадах про дозвілля українських митців писав, що Галина Орлівна при кожній нагоді розгортала зшиток і читала свої імпресіоністичні поезопрози, а критик А. Корський згадував про три шкідливі, називаючи їх «найкращими з творів, вміщених в літературному альманасі «Русалка» (1922): «Малесенькі, кількарядкові, т.м. музикальні фрази, вони лишають сильне враження в психіці читача» [3, с. 26]. Подружжя ніби доповнювало одне одного.

Дослідники вважають львівський період найбільш плідним у творчості Кліма Поліщука. Його визнають творцем жанру «новели факту», адже документальність – одна із ознак його творчості [2, с. 364]. Галина Орлівна теж у 1921–25 рр. отримала визнання. Своє дебютне оповідання «Жовте» вона підсилила підзаголовком «Із життя». Люди схожого світогляду, захоплені літературою й мистецтвом, вони

використовували несподівані засоби поезики, притаманні модернізмові. Яскравою є символіка у творах Орлівни [2, с. 401–413]. Влучні стилістичні засоби має й проза Кліма Поліщука. Його сатирична антиутопія «Боротьба із собою», що входить до збірки «Веселе у сумному» (1921) – це своєрідний твір-попередження всьому людству. Підзаголовок («3 історії революційних вибриків одної країни») свідчить про Жовтневі події у Росії. Автор натякає, що саме Ленін ховається за ім'ям «товариш Око», а «Диктаторська Рада Трійох» – Ленін, Троцький і Держинський. «Винахід» цих героїв полягав у перегляді складу населення Великого Міста [2, с. 108].

Художнім відкриттям таланту Галини Орлівни стали збірки новел. Назва першої – «Шляхом чуття» (1921) – цілком відповідає тематичному наповненню: чуття як інстинкт живих істот і фізичний стан людини; душевна прихильність і психологічний стан, а ще – здатність відгукуватися на життєві події, – усе це можна знайти у збірці новел. Акцент дещо змінюється на воєнно-революційну тематику у збірці «Перед брамою» (1922), а символіка, що залишається домінантою й тут, увиразнює трагічність почуттів [2, с. 339].

Маємо скупу інформацію про участь Галини Мневської у визвольній боротьбі на користь національної армії: «Ось подвиги письменниці Галини Орлівни в денікінському запіллі. Хоробрі подвиги, очайдушна відвага, енергія <...> – це риси українських жінок-борців...» [4, с. 998, 13, с.1]. У згаданих роботах імена Орлівни і Соколовської, герої і оповідання Кліма Поліщука, стоять поруч. Автор змалював образ сильної, вольової жінки, яка є героїнею його твору «Отаманша Соколовська», героїнею якої стала реальна особа, 16-річна отаманка повстанської армії Олександра Соколовська. Дещо схоже у зображенні і справжньої амазонки, але вже радянських часів, зустрічаємо у творі Орлівни харківського періоду «Бабський бунт» (1930), написаному на реальних подіях.

Близько п'яти років провівши в еміграції, подружжя повернулося в Україну. Письменник зізнався Галині: «Мусив піддатися, бо ж любив я тебе <...> хоч знав, які наслідки можуть бути, передчував і у видженнях своїх бачив». На жаль, саме так і сталося: за сфабрикованим звинуваченням Клим Поліщук був заарештований, вирок – 10 років таборів за межами України. Він писав донечці: «Творити нічого не могу <...> Лечу думками на Україну, блукаю увагою між старовинними руїнами минулої слави рідної Волині» [Цит.

за: 8, с. 16]. Автор сподівався на звільнення, однак разом з іншими – М. Зеровим, Г. Епіком, М. Вороним та ін. – 3 листопада 1937 р. був розстріляний в урочищі Сандармох.

Зараз дослідники вивчають різні обставини, що спонукали подружжя до розлучення, друкують нові матеріали до біографії Кліма Поліщука (О. Омельчук), однак варто пам'ятати, що життєві колізії посправжньому об'єднали колишне подружжя. В одному з листів Галина писала: «...хай фізично ми розподілені, але духовно не повинно цього бути, духовно мусимо воскреснути, відживити серця й горіти одним вогнем творчості й віри...» [1, с. 212]. Клим звертався до неї: «Кохана», «Незабутня!», підписувався «Завжди твій друг», давав їй цінні поради, зокрема: «Ні, поки живеш, твори!... Не кидай пера!». Галина Орлівна виконала його прохання: навіть за складних умов існування писала твори, хоча й без друку («Межі» й «Біш-кунак» (1932)).

Звинувачену в націоналістичному ухилі, в наклепах, у ніч з 19 на 20 січня 1931 р. Галину Орлівну заарештували та відправили у в'язницю на Холодну Гору. Тюремний блокнот письменниці, що чудом уцілів, свідчить про її сподівання на щасливий кінець: «Хочу вірити, що, вияснивши мою справу, ГПУ не захоче відривати мене від роботи, ураховуючи те, що коли за мною в минулому може і є деякі провини перед УРСР (перша з них – еміграція), то, караючи мене за них, держава матиме значно менше користі, ніж давши мені змогу працювати далі на літературно-громадському полі» [Цит. за: 7, с. 378]. У в'язниці Галина Іванівна познайомилася з людиною схожої долі, в'язнем Яковом Возним, який зберіг один із тюремних творів авторки – «Квітку волі» [7, с. 379].

Українська радянська енциклопедія нічого не згадала про той жахливий період життя Галини Орлівни, «перемістивши» її, члена літературної організації «Плуг», з Харкова до Казахстану. Там спочатку вона працювала «рахівником, потім учителювала, зокрема 15 років у Мартукській середній школі поблизу Актюбінська» [1, с. 213]. Так письменниця, акторка, театральна критикиня з її енергетикою життя і бажанням творити залишилася майже на четверть століття «ворогом народу». Решту життя присвятила педагогічній діяльності, організувала драматичний гурток і хоровий, що здобув право носити ім'я Тараса Шевченка; активно займалася культурною й громадською роботою, писала у педагогічні видання. За багаторічну працю їй було нагороджено медалями «За трудову доблесть», «За трудову відзнаку»,

у 1949 р. їй було присвоєно звання «Відмінник народної освіти» [Цит. за: 5 (Автобіографія літератора 8–10 класів Мартукської СШ Галини Іванівни Орлівни (народженої Мневської)].

Період заслання вплинув на стан здоров'я письменниці, яка все життя мріяла залишитися в рідній Україні. Останні роки вона жила на Волині у Якова Возного, що став її чоловіком. 21 березня 1955 р. життя Галини Орлівни обірвалося, а на могилі в Голобах посадили калину – символ її Батьківщини.

Отже, сталінські клещата передчасно обірвали життя двох талановитих письменників епохи Червоного ренесансу – не дали їм змоги повністю реалізувати мистецький потенціал.

Список використаних джерел:

1. Білик Г. Галина Орлівна – Клим Поліщук: «Дієві жертви великого історичного лихоліття». *Рідний край*. 2013. № 1(28). С. 206–214.
2. Жиленко І. Малі жанри в українській та російській еміграційній прозі міжвоєнного двадцятиліття: компаративний дискурс : монографія. Суми : СВС Панасенко І. М.. 2018. 428 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/349111323_Irina_Zilenko_Mal_i_zanri_v_ukrainskij_ta_rosijskij_emigracijnij_prozi_mizvoennogo_dva_dcatilitta_komparativnij_diskurs_Monografia_Sumi_2018
3. Корський А. Русалка. *Літературний альманах під редакцією Кліма Поліщука*, 1922. Веселка, м. Каліш, Польща. 1922. Ч. II, червень. С. 26–29.
4. Книш І. Під прапором сонця і неба. *Визвольний шлях*. 1966. № 9(222). С. 996–1004.
5. Мацкевич І. Шляхом чуття. Україна. 1990. Ч. 29. С. 14–15.
6. Роса-Лаврентій С. Жіночі імена в українській театральній публіцистиці 1920–1939 роках у Східній Галичині. URL: <http://um.etnolog.org.ua/zmist/2019/242.pdf>
7. Ротач П. Лубни, Кулябки, 18. Стежками життя Галини Орлівни // Павло Ротач. І слово, і доля, і пам'ять... Статті, дослідження, спогади. Полтава, 2000. С. 357–403.
8. Яковенко С. Клим Поліщук: проза трагічного гуманізму // Клим Поліщук. Вибрані твори. Київ : Смолоскип, 2008. С. 5–47.